

Maria PERETEATCU, conferențiar universitar, doctor  
(Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți)

### The Summary

*This article highlights the attributes of the educational factors involved in the efficient realization of the inclusive education within mainstream schools. It appears that parents are the most important factors in the life support of children with disabilities, which is why they must participate actively in all school activities. Also, the highlights are made towards the roles of the teacher, the team of specialists, the government, the school and the children. The article stresses the need for synchronization of attributes for all educational factors, with the purpose of giving children with disabilities equal chances to succeed.*

Actul educativ în școala incluzivă are șanse de reușită dacă factorii implicați, adică elevii cu deficiențe și cei fără deficiențe, familia, echipa de specialiști, profesorul clasei și administrația școlii cooperează, sunt parteneri care conlucrează în aceeași direcție: dezvoltarea copilului cu CES. Fiecare dintre parteneri are atribuții clare în actul educativ, care, însă, nu acționează cu succes decât dacă sunt sincronizate cu ale celorlalți membri ai echipei.

Vom încerca să prezentăm, cât mai concis posibil, implicațiile fiecărui partener în acțiunea de educare a copiilor cu CES în sistem integrat, așa cum le-am desprins din sursele studiate.

#### Implicații pentru elevii cu CES

Integrarea individuală a copilului cu nevoi speciale în clasa obișnuită presupune următoarele implicații:

- ✓ copilul rămâne în familie, beneficiind de sprijin moral-afectiv necondiționat;
- ✓ adaptarea programelor și a resurselor organizatorice și procedurale la nevoile sale;
- ✓ învață în clase omogene;
- ✓ crește motivația pentru învățare, fiindcă este stimulat de mediul competițional și de performanțele școlare ale colegilor valizi;
- ✓ scade nivelul de izolare a copilului cu deficiență și crește nivelul de contact cu copiii obișnuiți, sporind nivelul de socializare;

#### Implicații pentru elevii fără CES

Cum ar putea elevii să sprijine existența și funcționarea școlii pentru diversitate?

- ✓ fiecare elev să-și trateze semenii din jurul său așa cum ar dori el să fie tratat de aceștia;
- ✓ fiecare elev să fie dispus să-i sprijine pe colegii din clasă ori de câte ori este nevoie;
- ✓ elevii, în calitate de beneficiari direcți ai procesului de învățare, prin feedback-ul oferit, pot și trebuie să-i orienteze pe profesori în identificarea celor mai eficiente situații și strategii de prezentare a conținuturilor educației;
- ✓ fiecare elev să sprijine și să-i încurajeze pe noii colegi veniți în clasă/școală pentru a-și găsi mai ușor prieteni și preocupări comune în activitățile din cadrul școlii.

Adesea, elevii reprezintă unul pentru celălalt fie un prieten sau un simplu copil, un coleg de joacă sau un prieten mai special, o cunoștință, un model, un amic sau un coleg de clasă, un semen de încredere sau un vecin etc.; în toate aceste situații există câte ceva de învățat unul de la celălalt. Astfel, elevii se cunosc mai bine, procesul de socializare capătă o serie de valențe noi prin înlăturarea unor bariere de relaționare determinate de anumite prejudecăți, stereotipuri sociale sau, uneori, chiar de modele ale indiferenței și intoleranței oferite de experiența socială în comunitatea din care fac parte. Școala pentru toți luptă împotriva acestor forme de discriminare prin promovarea unor modele și forme de interacțiune între elevi bazate pe egalitate deplină între parteneri și unde spiritul de toleranță și acceptare totală prevalează în fața oricăror alte atitudini sau reacții discriminatorii [2].

#### Implicații pentru cadrele didactice:

În activitatea din clasă, cu elevi cu deficiențe, acceptăm diversitatea ca valoare. Pentru a valoriza cu adevărat potențialul fiecărui copil cu CES, trebuie să reformulăm toate componentele educației:

- obiective/scopuri;
- curriculum;
- resurse procedurale, materiale, organizatorice;

- evaluare;
- relațiile între partenerii educației;
- resursele umane.

Implicarea cadrelor didactice este condiția majoră în realizarea integrării copiilor cu CES în viața școlară și socială. În demersul la clasă, pentru a favoriza integrarea cât mai rapidă a copiilor cu nevoi speciale, e necesar să valorificăm sensibilitatea deosebită a acestora și disponibilitatea de a oferi și de a primi afecțiunea celor din jur.

În condițiile învățământului integrat, profesorii și educatorii din școala pentru diversitate trebuie să satisfacă o serie de cerințe:

- ✓ să aibă o viziune clară asupra filosofiei educației integrate;
- ✓ să dezvolte și să susțină în școală activități educaționale în care elevii, profesorii și părinții să relaționeze de pe poziții egale, după principiul parteneriatului;
- ✓ să susțină și să încurajeze activitățile desfășurate în echipe de specialiști și să participe la activitățile de perfecționare în domeniul educației integrate;
- ✓ să fie convingși că toate problemele și provocările generate de cerințele speciale în educație ale copiilor integrați au întotdeauna mai multe soluții de rezolvare;
- ✓ să creadă în rolul determinant jucat de părinți în procesul integrării școlare a copiilor lor;
- ✓ să fie convingși că riscul asumat în promovarea educației integrate nu este în zadar și că se pot afla și în situația unor nereușite parțiale sau totale în procesul de integrare, dar care nu trebuie să-i descurajeze sau să-i dezarmeze;
- ✓ să admită educația integrată ca pe un scop fundamental în procesul de dezvoltare armonioasă a personalității copiilor cu cerințe educative speciale;
- ✓ să fie deschiși dialogului și, în același timp, să fie model sau un mentor pentru fiecare dintre elevii clasei;
- ✓ să fie dispuși să ofere ajutor oricărui elev din clasă și să stimuleze elevii clasei în susținerea lor reciprocă la activitățile de învățare;
- ✓ să favorizeze crearea unui mediu propice relaționării între elevii clasei și între părinții sau membrii familiilor copiilor din clasă;
- ✓ să fie în măsură să coordoneze strategiile și activitățile educative incluse în programa școlară și să fie un sprijin activ al elevilor în situațiile când aceștia trebuie să aleagă cele mai potrivite soluții sau oportunități de rezolvare a problemelor din viața cotidiană;
- ✓ să aibă capacitatea de a prezenta conținuturile specifice diferitelor arii curriculare în concordanță cu cerințele educative ale elevilor clasei;
- ✓ să învețe de la toți membrii echipei cu care lucrează, inclusiv de la copiii din clasă [1].

### **Implicații pentru părinți**

În condițiile școlii pentru diversitate, părinții participă direct la viața școlii și pot influența anumite decizii care privesc actul educațional.

Pornim de la constatarea că părinții sunt cei mai importanți factori de sprijin în viața copilului cu deficiențe sau a copilului sănătos. Pentru a-și putea sprijini copiii aflați în dificultate, părinții trebuie să participe la următoarele acțiuni, asigurate de echipa de intervenție:

- consiliere privind diagnosticul și consecințele acestuia asupra copilului, ținând cont de evoluția previzibilă a defectului și de punerea în lucru a mijloacelor de compensare;
- informare asupra potențialului real al copilului și asupra mijloacelor susceptibile să-i favorizeze dezvoltarea;
- informare asupra tipurilor de servicii care pot asigura cel mai bine educarea și dezvoltarea copilului cu nevoi speciale.

Cooperarea familiei cu echipa de intervenție poate transforma părintele într-un bun “specialist”, care creează un mediu prielnic educației incluzive, generat de:

- instaurarea unei relații pozitive părinți – copii – copil deficiet, eliminându-se reacțiile tipice ca: depresia, furia, culpabilitatea, sentimentul de în Justiție, anxietatea, autocompătımirea, respingerea copilului sau supraprotejarea sa, ceea ce împiedică formarea abilităților de autonomie ale copilului cu nevoi speciale;
- convingerea părinților că nu sunt singuri în demersurile lor educative cu copilul deficiet;
- învățarea familiei să trăiască în echilibru cu copilul cu nevoi speciale;
- însușirea unor abilități și tehnici speciale de educație a copilului cu deficiențe, conlucrând adecvat cu profesioniștii;
- elaborarea programelor educaționale în conlucrare cu membrii echipei transdisciplinare.

Realizarea unei atmosfere prielnice dezvoltării potențialului copilului cu deficiențe presupune, din partea părinților, următoarele manifestări:

- acceptarea realității;
- acordarea unei atenții speciale copilului cu deficiențe pentru o mai bună cunoaștere a nevoilor sale;
- disponibilitate la efort fizic și psihic îndelungat;
- încredere în factorii care pot sprijini dezvoltarea copilului (medic, kinetoterapeut, psiholog, logoped, învățătoare);
- afectivitate și răbdare.

Pentru o mai eficientă susținere a educației din partea familiilor, membrii acestora trebuie să satisfacă un minim de cerințe:

- să fie participanți activi la toate activitățile școlii și să se implice în promovarea educației integrate la toate nivelurile vieții sociale, inclusiv la nivel politic;
- să fie modele de acțiune și comportament în acceptarea și susținerea integrării persoanelor cu cerințe speciale din comunitățile lor;
- să sprijine profesorii în alegerea unor strategii realiste cu privire la evoluția și formarea copiilor în școală și în afara ei;
- să fie parteneri sinceri de dialog și să accepte fără rezerve colaborarea cu echipa de specialiști care se ocupă de educarea și recuperarea copiilor lor, urmărind împreună progresul înregistrat de copil în diverse situații de viață;
- să colaboreze cu alți părinți în grupele de suport ale părinților și să împărtășească și altora experiențele personale cu proprii copii la activitățile desfășurate în mijlocul familiei;
- să fie convingși de avantajele oferite de învățământul integrat copiilor cu cerințe speciale și să accepte fără resentimente eventualele limite impuse de gradul și complexitatea deficiențelor acestora.

Practica noastră a demonstrat că, atunci când familia manifestă disponibilitate în a-și ajuta copilul cu deficiențe, integrarea acestuia în viața școlară și socială se realizează cu rezultate foarte bune. Încrederea părintelui în reușita demersului educativ influențează în mod pozitiv dorința copilului cu CES de a-și învinge limitele, susține efortul acestuia pentru pașii următori [2].

#### **Implicații pentru echipa de specialiști**

În condițiile școlii pentru diversitate, profesorul de sprijin reprezintă un nou personaj, cu rol principal în optimizarea procesului educațional din clasele unde se derulează învățământul integrat. Profesorul de sprijin este o persoană specializată în domeniul psihopedagogiei speciale și care, împreună cu profesorul din școala de masă, formează o echipă omogenă responsabilă de procesul învățării elevilor din școala pentru diversitate. Pentru marea majoritate a elevilor clasei, profesorul care predă o anumită disciplină respectă un anumit standard privind conținuturile și modul de comunicare al acestor conținuturi către elevii clasei, standard cerut de programa și manualele acelor discipline. În aceste condiții, se ivesc situații când elevii cu cerințe educative speciale au nevoie de un sprijin suplimentar pentru a înțelege cât mai bine acele conținuturi prezentate de profesorul de sprijin pe înțelesul acestor elevi și adaptate nivelului și cerințelor lor în planul educației.

În afară de prezența sa la anumite activități în clasă, alături de ceilalți elevi și profesori din clasa obișnuită, profesorul de sprijin își continuă cea mai mare parte a activităților sale în afara orelor clasei când, prin activități și metode didactice specifice, consolidează conținuturile învățării prezentate la orele de clasă și ajută elevii să-și îndeplinească obligațiile și sarcinile individuale cerute la activitățile clasei. De obicei, activitatea extrașcolară a elevului cu cerințe educative speciale desfășurată împreună cu profesorul de sprijin este inclusă în programul unor centre de zi sau centre de ocrotire și asistență unde, pe lângă activitățile educative, copii sunt antrenați în programe de recuperare sau compensare a deficiențelor lor. În plus, aceste tipuri de centre dispun de un personal specializat pe diferite domenii (logopezi, kinetoterapeuți, ergoterapeuți, specialiști în curitmie, cromoterapie, surdologi, tiflologi etc.), în funcție de tipurile de copii cu cerințe speciale avute în vedere și au o legătură foarte strânsă cu școala și cu familiile acestor copii, fiind o instituție de tip deschis, cu un program flexibil și adaptat nevoilor reale ale copiilor înscriși [3]. În aceste condiții, profesorul de suport este pus în situația de a-și desfășura activitatea în cooperare cu profesorii clasei, părinții și specialiștii din centru. Acest statut presupune o serie de cerințe cum ar fi:

- să nu facă diferențieri în privința atitudinii sale față de elevii clasei, ajutându-i pe toți în mod egal;
- să înțeleagă pe deplin elevii cu cerințe speciale și să manifeste real interes și plăcere în munca cu aceștia;
- să aibă capacitatea de a iniția și susține programe de educație individualizate și adaptate cerințelor fiecărui elev cu nevoi speciale;

- să aplice strategii noi și diverse în situațiile de învățare și să faciliteze cooperarea între toți elevii clasei;
- să coopereze cu profesorii, părinții și specialiștii care lucrează cu copiii;
- să fie un sprijin și un partener activ pentru profesorii clasei, atât la activitățile clasei, cât și în afara orelor, la pregătirea lecțiilor, materialelor didactice, a clasei și a ambianței necesare bunei desfășurări a lecției;
- să accepte rolul de avocat al copilului și să mediteze în situațiile dificile care se pot ivi între profesori și părinți sau alte persoane directe implicate în activitățile copiilor cu cerințe speciale;
- să înregistreze toate observațiile cu privire la evoluția și progresul elevilor. Fiind cel mai în măsură să explice comportamentul, reacțiile și modul de a fi al copilului cu cerințe speciale în diferite situații de viață;
- să fie creativ, flexibil și deschis la noile idei și propuneri venite de la ceilalți parteneri;
- să fie un model pentru toți elevii și să respecte intimitatea și confidențialitatea unor informații cu privire la viața personală a copilului;
- se evite, pe cât posibil, apariția dependenței copilului de persoana sa în momentele de decizie sau în situațiile cotidiene de viață.

### **Implicații pentru administrația școlii**

În modelul tradițional, școala este privită ca fiind locul unde are loc învățarea, fără a menaja copiii în fața volumului de cunoștințe care trebuie asimilat necondiționat și reprodus ulterior. Școala pentru toți este deschisă unor situații stimulativ diverse, fiind mai flexibilă și mai variată din punctul de vedere al ocaziilor de învățare; actul învățării nu mai este privit ca fiind ceva impus, ci capătă o serie de semnificații noi datorită posibilităților de selecție și "negociere" a tipurilor de învățare adaptate cerințelor și posibilităților fiecărui copil în parte.

Conducerea școlii, în condițiile educației integrate, este răspunzătoare, pe lângă gestionarea bugetului și a resurselor școlii, de: promovarea unei politici educaționale transparente și flexibile, prezentarea pachetului de sarcini pentru fiecare categorie de personal din școală și urmărirea îndeplinirii obligațiilor acestora, clarificarea rolurilor și responsabilităților pe care părțile implicate în actul educațional din școala respectivă le au de-a lungul unor unități de timp bine precizate (zile, săptămâni, luni, trimestre, semestre, an școlar etc.), structurarea și aprobarea unui curriculum accesibil și suficient cerințelor educaționale ale fiecărui elev în parte, astfel încât fiecare elev să atingă la sfârșitul fiecărui ciclu de școlarizare un anumit nivel al pregătirii sale, în deplină concordanță cu potențialul aptitudinal evaluat la începutul fiecărui ciclu de învățare (în cazul copiilor cu cerințe educative speciale, evaluarea se poate face fie de către consilierii școlari din școala respectivă, fie și de către membrii comisiilor de expertiză complexă înființate la nivel interșcolar) [4].

Analizând lucrurile dintr-o altă perspectivă, fiecare membru din conducerea școlii pentru diversitate trebuie să îndeplinească o serie de cerințe desprinse din principiile-cadru care stau la baza acestui tip de școală:

- să creadă în valoarea învățământului integrat și să pună pe primul plan interesele elevilor din școala sa;
- să respecte deontologia profesională și să demonstreze calități deosebite în relațiile cu elevii și personalul școlii;
- să vegheze la calitatea educației și a condițiilor în care se desfășoară procesul didactic;
- să mențină contactul permanent cu părinții/tutorii copiilor pe întreg parcursul activităților școlare desfășurate de aceștia în școala pe care o conduce;
- să fie receptiv la noile schimbări din societate și să mențină o strânsă legătură cu reprezentanții comunității locale;
- să vegheze la calitatea morală și profesională a cadrelor didactice și a specialiștilor din școală;
- să fie un model de acțiune pentru personalul școlii, părinți, dar și pentru elevi, care trebuie să vadă în persoana sa un partener apropiat și apt să le înțeleagă trăirile și nevoile;
- să încurajeze profesorii și specialiștii din școală în activitatea lor de zi cu zi, să-i ajute să-i sprijine în momentele lor dificile sau când apar probleme de relaționare cu elevii integrați în școală;
- să se implice în activitățile de perfecționare a cadrelor didactice din școală prin măsuri specifice de popularizare a experiențelor pozitive în integrare și prin achiziția de informații de ultimă oră din literatura psihopedagogică de specialitate.

### **Referințe bibliografice:**

1. Gherguț, Alois, Neamțu, Cristina, Psihopedagogie specială. Ghid practic pentru învățământul deschis la distanță, Ed. Polirom, Iași, 2000, p. 203-211
2. Gherguț, Alois, Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale, Ed. Polirom, Iași, 2000, p. 45-55

3. Viziuni moderne ale psihopedagogiei, Ed.Pontos, Chișinău, 2000, p.48-51
4. Vrasmas, Traian, Învățământul integrat și/sau incluziv pentru copiii cu cerințe educative speciale, Aramis, 2001, p.100-116, 210-211.